

МІФОПОЕТИЧНИЙ СВІТ ГІР В АНТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ТМОЛА)

Анастасія БАУКОВА

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: anastasiya.baukova@lnu.edu.ua

Зазначено, що гора чи гори – важливий елемент буття практично кожної людини. Стверджено, що метафорично чи фізично гори – це той чинник, який дає змогу людині наблизитися до бога (Бога чи богів), пізнати його і себе через нього. Спостережено, що від сивої давнини в різних релігіях та міфологічних системах гори уособлювали вертикаль, вісь світу і завжди були пов'язані з богами, однак у системі уявлень творців грецької міфології гори й самі були богами, адже постали ще в час, коли Гея утворювала їх без участі Урана. Зі зміною населення та цивілізацій Середземномор'я вічні гори теж зазнали трансформації, перетворившись на місце проживання богів. Зазначено, що кожна освічена людина знає про роль Іди, Олімпа чи Гелікона в міфології греків, однак менше зною є частина міфів про гори Лідії, передусім Тмол. Міфологія містить сюжети про гірських богів не спроста, адже гори були джерелом добробуту регіону, давали початок великим (навіть у міфологічному сенсі слова) річкам, наприклад золотоносному Пактолу, впливали на клімат та господарський розвиток регіону. Встановлено, що про гори західного узбережжя Малої Азії писали Птолемей, Плутарх, Овідій, і ці відомості є цінними з погляду історичної географії.

Спостережено, що в римський час відбувається персоніфікація лише кількох гірських богів, згадки про яких у нумізматичних джерелах свідчать про роль гір у конструкції ідентичності населення провінції Азія. Визначено основні типи візуалізації гірських богів та показано особливості контексту використання їхнього образу.

Ключові слова: гори, Середземномор'я, міфологія, римська провінція Азія, монети.

Історія життєдіяльності людини завжди залежала від географічних умов, у яких вона перебувала. Неможливість пояснити зміни навколишнього середовища та географічної дійсності призводила до того, що світ гір, морів, неба наповнювався в уяві стародавньої людини міфологічними істотами та богами. Із плином часу високі гори, гірські хребти, моря, річки, озера ставали непереборними перешкодами, захистом, одночасно межею видимого світу, а значить були садибою богів і менших божеств. Якщо проаналізувати не тільки давньогрецьку, а й інші давні міфології, то можна зрозуміти, що гори Євразії та островів Тихого океану часто пов'язані з богами – були місцем їхнього народження чи проживання. Більш давні пласти народних переказів закарбували уявлення про те, що гори мали своїх окремих богів, а всім відомі тролі народжувалися з каменю, жили в печерах, а на сонці перетворювалися на камінь (Orchard, 1997, p. 167). Пересічного європейця система освіти вчить, що гора Олімп була садибою давньогрецьких богів, а гора Гелікон – місцем перебування Муз. Частиною європейського світогляду є й історія про дитинство Зевса та Діоніса, яке вони провели в печерах. В печерах також існували й оракули – Орфея (в печері навколо с. Антісса на о. Лесбос) (Harissis, 2002, p. 68) та Діоніса на пагорбах гори Пангеон, де, власне, менади і розірвали Орфея (Guthrie, 1993, p. 32). У системі традиційних вірувань слов'янських та інших народів теж існували міфологічні істоти, які населяли гори і печери, саме тому **мета статті** – розглянути персоніфікації гір і гірських божеств у давньогрецькій культурі. Але антична

традиція – це не тільки гори на території сучасної Греції, тому основну увагу буде зосереджено на пам'ятках із території Малої Азії.

Персоніфікація сил природи у грецьких міфах, культурі та мистецтві ще з кінця XIX ст. перебуває в фокусі уваги науковців (Webster, 1954; Gerber, 1883), проте гори окремого регіону так детально не вивчалися.

Загалом, гори як міфічні істоти були предвічними богами. Їх окреслювали терміном *protogenoi*. Вважалось, що кожна гора має свого бога. Звідки взялися гори? Як греки уявляли їх народження? Відповідь на ці запитання знаходимо в «Теогонії» Гесіода. Поет наголошує:

*«Гей ж, Земля, собі рівного, спершу Урана зродила,
Зорями вкритого, щоб і її усю міг він укрити,
Щоб і блаженні боги безпечно мали оселю.
Потім – гори стрімки, богинь укриття чарівливі,
Німф, які в горах живуть, де ущелини лісом порослі»* (Гесіод, Теогонія, 120)

Тут варто зазначити, що етимологічно «жительками гір» називали відомих нам Муз. Отже, з горами були пов'язані передусім найдавніші жіночі божества. Скелі, разом зі струмками та дуби – елементи звиклого краєвиду греко-римського світу, і тому, без сумніву, мали бути домівкою надлюдських істот.

Територія Анатолії багата на гірські хребти та височини, а мешканці Лідії, Іонії, Місії, Троади в західній частині півострова у своїй уяві зробили пагорби домівкою божественних істот. Усі історичні джерела щодо гір регіону можна поділити на дві групи: суто історичні, де гори виступають географічними орієнтирами чи позначенням кордонів, та міфологічно-поетичні, які й містять інформацію про їхнє місце в духовній культурі та мистецтві.

Із джерел першої групи для нас цікаві праці Птолемея, який у § 5.2.13 своєї «Географії» дав розлогий перелік гір Азії¹, згадавши, окрім інших, Іду, Дідім, Сипілум, Тмол, Фенікс тощо (Ptolemaeus, Geography (II–VI)). Цікавим є те, що ці гори, так чи так згадані в епосі, є героями стародавніх легенд та оповідань, на їхніх схилах були присутні божественні постаті та відбувалися ключові моменти людської та божественної історії, але... Але не кожна з них мала свого бога. До прикладу Іда. Передусім треба пам'ятати, що давньогрецька традиція зберегла для нас інформацію про дві такі гори. Перша – на Криті, у печері поблизу якої немовля Зевс уник долі бути проковтнутим Кроносом. Друга – це, власне, гора в околицях Трої, про яку раз по раз згадував Гомер в «Іліаді». Іда тісно пов'язана з Кібелою та книгами Сивіли.

Гори, як і ріки, були джерелами багатства й успіху окремих регіонів та міст, тому людська фантазія наділяла їх божественними якостями, створювала персоніфікацію цих вищих сил. Річкових богів та богів гір єднає і спосіб візуалізації в античній традиції. Їх зображували у вигляді бородатого чоловіка, який лежить, спершись на групу каменів (якщо йшлося про гори) та переважно амфору (у випадку річкових богів). Часто доповнювали образ гірського божества додаванням різків як знаку родючості. Добою розвитку іконографії божеств такого типу став період перших століть нашої ери. Важливо, що персоніфікація річок – це грецька традиція. Поза межами полісного світу свою антропоморфну божественну форму мали лише Тибр та Ніл. А от із горами склалася зовсім протилежна ситуація – суто гірських богів на теренах поза грецьким світом в античності майже не було. І саме тому в цій статті хотілось би зосередитися на тих горах, які, крім опису в літературних джерелах, мають візуалізацію в нумізматичних матеріалах. Також варто наголосити, що треба відрізняти гори, про які йдеться в міфах (тобто події розвиваються на схилах), та гори, які самі були божествами.

Одним із цікавих у цьому плані є приклад гори Тмол (2137 м), що розділяє басейни річок Кючук Мендереса (Каїстра) на півдні та Гедіза (Гермос) на півночі. Тмол був важливим не тільки вододілом між цими річками, а ще й тим, що слугував кордоном між Лідією та Карією.

¹ У час створення праці територія західної частини Анатолії входила до складу римської провінції Азія.

Завдяки «Мораліям» Плутарха можемо дізнатися про еволюцію назв Тмола. Він пише: «Поблизу Пактола знаходиться гора Тмол, повна диких звірів усіх видів. Раніше вона називалася Карманорій, на честь Карманора, сина Вакха та Алексірої, який помер від рани, завданої йому диким кабаном під час полювання. З наступної причини вона пізніше отримала назву Тмол. Цар Лідії, з таким ім'ям, син Марса та Теогони, одного разу полював на цій горі і, зустрівши Аррину, німфу Діани, раптово закохався в неї і, захоплений своєю пристрастю, переслідував її з наміром вчинити над нею насильство. Оскільки німфа не могла втекти від нього, вона сховалася в храмі Діани; але цей цар збезчестив її в святині. Аррина повісилась у відчай, а богиня, обурена вчинком царя, наслала на нього розлюченого бика, який схопив його та підкинув у повітря, звідки він упав назад на дуже гострі кілки та загинув у жорстоких муках. Син царя Феоклімен віддав йому похоронні почесні та дав його ім'я горі» (Plutarque, 1844, VII).

Власне антропоморфний образ персоніфікації гори Тмол показано у міфах про музичне змагання між Аполлоном та Марсієм. Псевдо-Гігін у «Fabulae» повідомляє, що «Мідас... був обраний суддею в той час, коли Аполлон змагався з Марсієм, або Паном, на сопілках. Коли [гірський бог] Тімол (Тмол) віддав перемогу Аполлону, Мідас сказав, що їй краще було б віддати Марсію. Тоді Аполлон розгнівано сказав Мідасу: “У тебе будуть вуха, відповідні твоєму розуму в суді”, і цими словами він зробив так, що в нього з'явилися осячі вуха» (The Myths of Hyginus, Fabulae 191).

Цю ж історію описує Овідій у «Метаморфозах». Він називає Тмола старцем, що «сів на горі своїй і, щоб добре міг чути,

*Вуха звільнив од дерев. Тільки дуб його сизе волосся
Віттям окрив, жолудьми прибираючи скроні старечі.
Глянувши скося на бога отар, – “За суддею, — промовив, –
Діло не стане. Я жду»* (Овідій, Метаморфози, 158–161).

Після гри Пана Тмол повернув голову разом із лісами в бік Аполлона, щоб слухати гру. «Заворожений звуком солодким, вирішив Тмол, щоб кіфарі дзвінкій піддалася сопілка. Судження Тмола, святої гори, до вподоби припало Всім» (Овідій, Метаморфози, 171–173). Отже, у літературних джерелах ми знаходимо пояснення образу бога гори і це допомагає зрозуміти іконографію римських монет. Хоча тут треба коротко згадати про дискусію щодо слів Овідія. Передусім образ Тмола з «Метаморфоз» – перше (і напевно єдине) повністю розкрите представлення гірського бога (Röscher, 1884, p.1063). Водночас Ф. Міллер вважає персоніфікацію недосконалою, адже ми не знаємо, чи маємо справу з горою, чи зі суддею, відмінним від гори (Miller, 1915, p. 529). Ще далі в запереченні персоніфікацій гір у поезії та пластичному мистецтві йде А. Гербер (Gerber, 1883, s. 302), натомість Ф. Матц (Matz, 1913, p. 117) та Дж. Аренс (Arens, 1946, p. 126) говорять про цілком вдалий опис Тмола Овідієм як гірського бога у вигляді старця, окрім іншого, не з вінком із дуба, а зі справжніми дубами на скронях, які він відкидає (відсуває), щоби слухати змагання (Овідій, Метаморфози, 157).

Зважаючи на мовну, літературо- та мистецтвознавчу дискусію, аналіз зображень на монетах провінції Азія важливий для відповіді, чи була персоніфікація гір, чи ні. Відразу треба зауважити, що бог гори Тмол з'явиться на монетах значно пізніше, ніж у літературних джерелах, – у час правління імператора Адріана. Першість серед візуалізацій посідає місто Тмолус-Ауреліополіс (Tmolus-Aureliopolis). Лише на перший погляд очевидно і зрозуміло, що магістрати вшанували свого епонімного бога монетним зображенням – багато міст, розташованих біля гір чи річок (наприклад, Магнезія над Сипілумом або чи не всі міста в долині Меандра), не залишили нам подібних візуалізацій. Друга частина назви міста була виявом пошани до імператора Марка Аврелія. У нашому розпорядженні немає великої кількості джерел з історії міста, однак відомо, що воно зазнало значних втрат під час так званого «Землетрусу 12 міст» у 17 р. н. е. Завдяки карбуванню маємо вказівку на етноніми та персоніфікацію Тмола.

Монета напівавтономного карбування часу правління імператора Траяна містить зображення погруддя бородатого чоловіка, увінчаного вінком із виноградного листя та грон. Зворотній бік монети містить легенду – етнонім «ΤΜΩΛΙΤΩΝ» поряд з оголеним Сіленом, сидячим на кошику з канфаром у правій руці. Лівою рукою Сілен підтримує на своїх колінах малого Діоніса (рис. 1).

Рис. 1. Монета з Тмолус – Ауреліополіс, АЕ19, погруддя Тмола (за GRPC Lydia 5)

Fig. 1. Coin from Tmolus – Aureliopolis, AE19, bust of Tmolus (after GRPC Lydia 5)

Рис. 2. Монета з Тмолус – Ауреліополіс, АЕ20, гірський бог Тмол з малим Діонісом (за GRPC Lydia 7)

Fig. 2. Coin from Tmolus – Aureliopolis, AE20, mountain god Tmolus with small Dionysus (after GRPC Lydia 7)

На другій монеті, датованій правлінням імператора Марка Аврелія, з одного боку зображення погруддя Тюхе, а з другого – в оточенні легенди (етноніма «ΤΜΩΛΙΤΩΝ») – гірського бога. Тмол, одягнений у галузки винограду й оленячу шкуру (небріс), тримає малого Діоніса (рис. 2).

Монети – важливе джерело для реконструкції способів оповіщення населення імперії про зміни політичної ситуації в державі та родинх правлячої династії. За карбування монет у провінції відповідали місцеві чиновники, але наступний приклад показує поєднання загальнодержавного та локального. Монета з Тмолус-Ауреополіса демонструє вкрай детальний вигляд погрудь Адріана та Луція Елія Цезаря, хоча легенда стосується тільки імператора Адріана. На зворотному боці зображено Тмола у вигляді бородатого чоловіка атлетичної тілобудови. Бог спирається на вузлувату палицю і тримає немовля Діоніса в оберемку шкіри, зав'язаного на шиї Тмола (рис. 3).

Рис. 3. Монета з Тмолус – Ауреліополіс, АЕ 13.52 г. Погруддя імператора Адріана та Луція Елія Цезаря (за GRPC Lydia 8)

Fig. 3. Coin from Tmolus – Aureliopolis, AE 13.52 gr. Busts of Emperor Hadrian and Lucius Aelius Caesar (after GRPC Lydia 8)

Рис. 4. Монета з Тмолус – Ауреліополіс, АЕ27, погруддя Антиноя та зображення Тмола з кошиком на голові (за GRPC Lydia 12)

Fig. 4. Coin from Tmolus – Aureliopolis, AE27, bust of Antinous and image of Tmolus with a basket on his head (after GRPC Lydia 12)

Ще цікавішим і рідкісним для історії карбування загалом – випуск монети з погруддям Антиноя в супроводі зображення гірського бога Тмола. Він, гірський бог, зображений стоячи, спираючись на довгу палицю. Іншою рукою Тмол тримає велику корзину на голові (рис. 4).

Рис. 5. Монета з Тмолус – Ауреліополіс з погруддям імператора Комода та сценою коронації Тюхе, АЕ30 (за GRPC Lydia 19)

Fig. 5. Coin from Tmolus – Aureliopolis with bust of Emperor Commodus and coronation scene of Tyche, AE30 (after GRPC Lydia 19)

Рис. 6. Монета з Сард, АЕ22. Погруддя Тмола у вінку з виноградного листя та грон (за GRPC Lydia 306)

Fig. 6. Coin from Sardis, AE22. Bust of Tmolus in a wreath of grape leaves and bunches (after GRPC Lydia 306)

Ще раз Тмола показано у складній і цікавій монеті з погруддям імператора Коммода. На зворотному боці зображено богиню Тюхе, яка сидить на троні. Навпроти неї стоїть бородатий та оплетений виноградними пагонами з виразними гронами на плечах Тмол. Бог коронує Тюхе вінком (рис. 5). Тобто через таку композицію показано не тільки добробут, добру долю, божественну опіку, а й конкретно того, хто це забезпечує.

Мешканці Сард також не оминули увагою у своєму карбуванні гірського бога Тмола, адже місто розташовувалося біля північного підніжжя Тмола, а тандем річки Герм та гори Тмол був однією з найголовніших заповорок його багатства. Довголітня історія монетного карбування в місті показує гарну іконографічну традицію вшанування божеств природи. Використовуючи канон візуалізації сили бога через пишне волосся та бороду, магістрати Сард демонструють погруддя Тмола у вінку з виноградного листя та грон. Важливо, що магістрати залишили для нас легенду, яка називає ім'я персонажа – ΤΜΩΛΟΣ (рис. 6). Тобто у нас не залишається сумніву що персоніфікація гірського бога існувала і була впізнаваною. На зворотньому боці монети в оточенні етноніма «ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ» показано постать Діоніса у шкурі лева з канфаром у руці. Бог сидить на троні. Монета належить до напівавтономного карбування і датована часом правління імператора Антоніна Пія.

Рис. 7. Монета з Сард з погруддям Каракалли, АЕ29, Тмол в стилі іконографії річкових богів (за GRPC Lydia 508)

Fig. 7. Coin from Sardis with a bust of Caracalla, AE29, Tmolus in the style of river god iconography (after GRPC Lydia 508)

Згодом в іконографії гірського бога відбулася важлива зміна. Вже на перший погляд очевидна спорідненість трактування Тмола з річковими богами. Він показаний лежачим, однак природа божества передана через зображення гори чи скелі, на яку той спирається. В руках у Тмола вінок і патера, збоку від бога, на скелю спертий лагоболон (метальна палиця для полювання на зайців). Композицію з обох боків доповнюють плетені пагони винограду. Легенда монети викарбувана на підтвердження подвійного неокорату (рис. 7).

Спробою поєднати локальну грецьку та загальноримську ідентичності стало карбування в Сардах у III ст. н. е. монети із зображенням бюста богині Роми та Тмола, що сидить на скелі. Ліва рука спирається на лагоболон, а правою бог торкається винової лози (рис. 8).

Усі ці деталі з монетних типів доповнюють відомості писемних джерел, вказуючи, що пагорби Тмола були багатими на диких тварин, передусім зайців. Певну конотацію з багатством тваринного світу регіону треба вбачати і в святі Тмолій на честь Артеміди, під час яких також дякували і Тмолу за сприятливі для виноградарства умови. З великою обережністю можна припустити, що камінь, на якому сидить бог, теж мав важливе значення для регіону. У історичних описах з географічними прив'язками трапляються згадки про відверто фантастичні породи каменю зі схилів Тмола (як-от арурафілакс (arouraphylax,

ἀρουραφίλαξ, «охоронець (ораної) землі» (?) чи камінь типу пемзи, охоронець дівчат у Плутарха²), так і про поклади псевдодаргіра (ψευδάργυρος, псевдосрібло), цинку (Страбон, Географія, XIII, 56) та мідної руди. До багатств Тмола належав і вулканічний попіл – запорука виноградарства, а в римський час – складник для виготовлення римського бетону. Усі ці види каменю, незалежно від правдивості інформації авторів щодо назв, були важливими і придатними для увіковічення в якості знакових рис на монетах.

Рис. 8. Монета з Сард, АЕ 4.34 г. Поєднання богині Роми та гірського бога Тмола (за GRPC Lydia 313)
Fig. 8. Coin from Sardis, AE 4.34 gr. Combination of the goddess Roma and the mountain god Tmolus (after GRPC Lydia 313)

Однак на поверхні монет міст провінції не знайшлося місця для промоції рослинних багатств схилів Тмола (за винятком виноградарства). Примітним є факт того, що Вергілій у «Георгіках» запитує: «Хіба ви не бачите, як Тмол посилає нам свої запашині крокуси?» (тобто йдеться про постачання шафрану) (Vergily, Géorgiques, vers. 50–59).

Як бачимо, божества гір не мали усталеної іконографії, їхні статус і вплив на добробут регіону передано через загальнобожественну, якщо можна так сказати, іконографію. Монети з провінції Азія є вдвічі важливішими, адже боги першого покоління вкрай рідко отримували візуалізацію. Як і у випадку інших прадавніх божеств (наприклад Артеміди Анахіти, Кори, Зевса Лідійського тощо), гірські боги з'являються в оформленні монет II ст. н. е., відображаючи цікаві процеси пошуку культурного першоджерела. З одного боку, ми маємо доволі розлогу міфічну історію, літературну традицію, а з другого – не маємо великої кількості втілень міфічних образів у скульптурі, місцях поклоніння чи композицій монет. Можливо, це пов'язано і зі зміною населення регіону. Тим і ціннішими стають приклади монет, коли ми не тільки отримуємо персоніфікацію гірського бога, а й, як у випадку з Тмолем, – бачимо ім'я

² У Пактолі знайдено камінь під назвою арурофілакс, схожий на срібло. Його досить важко розрізнити, оскільки він змішаний із золотими пластівцями, які річка скочує в пісок. Він має особливу властивість. Багаті лідійці, які єдині можуть його придбати, кладуть його на поріг своєї скарбниці і таким чином зберігають без небезпеки золото, що міститься в ній; бо щоразу, коли злодії наближаються до нього, цей камінь видає звук сурми, і злодії, які вважають, що їх переслідують, тікають і падають у прірви. Місце, де вони так гинуть насильницькою смертю, називається в'язницею Пактола (Плутарх, Моралії, VII). Дещо далі Плутарх пише, що «на горі Тмол є камінь, чимось схожий на пемзу, але його важко знайти, бо він змінює колір чотири рази на день. Його бачать лише молоді дівчата, які ще не досягли розумного віку. Якщо його знайдуть заміжні, то, згідно з повідомленням Клітофонта, він захищає їх від будь-яких образ, які хтось хотів би їм заподіяти».

божества в легенді. Композиції на монетах Сард – приклад максимальної «натуралізації» символу, тобто через деталі з оточення бога, через саму його фігуру показано підстави, чого гору треба вважати опікуном чи добродійцем. Гірський бог Тмол є найбільш детально описаним і візуалізованим серед усіх персоніфікацій гір в міфології та культурі народів Малої Азії греко-римського часу. Першість серед візуалізацій посідає місто Тмолус-Ауреліополіс (Tmolus-Aureliopolis). Важливим є набір сюжетів, в яких з'являвся гірський бог Тмол. Значення виноградарства для регіону та прив'язка до культу бога виноробства проявлялась у сюжетах, де гірський бог тримає на колінах малого Діоніса чи показаний у супроводі Сілена. Хоча Тмол був суддею в музичних змаганнях між Паном та Аполлоном і присудив перемогу останньому, в іконографії монет аспект переваги Аполлона не засвідчений, а схили гори й далі були місцем перебування невгамовних супутників Діоніса. Важливо, що через позу, характерну зачіску, буйну виноросль та грона Тмола показували старим, поважним та статечним. Опікунську функцію гірського бога показано й через те, тримає він тримає немовля Діоніса в оберемку шкіри, зав'язаного на шії. З монет можна дізнатись про тваринний світ регіону і, навіть, про методи полювання. Свідченням цього є уміщення лагоболону та шкур, як одягу. Локальний сюжет на основі постаті гірського бога став тлом і для інформування населення провінції Азія про зміни в родинному чи особистому житті імператорів. Спробою поєднати локальну грецьку та загальноримську ідентичності стало карбування в Сардах монети із поєднанням богині Роми та бога Тмола. Однак та обставина, що гірський бог став частиною монет на честь підтвердження почесного права неокорату (спорудження храму культу імператорів) свідчив про значення Тмола та атракційність його постаті. Міфи та легенди різних етносів і часових проміжків сплели багатий гобелен переказів про гори регіону. Декілька гір з них стали свідками великих подій, реальних і міфічних битв, бачили народження та смерть імперій. Ці гори стали свідками історії античних полісів, що розкинулись у їх підніжжя, та подій з історії Туреччини. Саме тому теоретичне вивчення божеств гір дає змогу бути свідком подій своєї давнини, заглибитися у пласти пам'яті тисячоліть – встановити єдину канву розвитку Егейського світу, географічної свідомості й формування кордонів Ойкумени.

ЛІТЕРАТУРА

- Гесіод. (2020). *Походження богів. Роботи та дні. Щит Геракла*. Львів.
- Овідій, Публій Назон. (2019). *Метаморфози*. Львів.
- Arens, J. C. (1946). *De godenschildering in Ovidius' Metamorphosen*. URL: https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/107346/mmubn000001_126481105.pdf?sequence=1
- Gerber, A. (1883). *Naturpersonification in Poesie und Kunst der Alten. Besonderer Abdruck aus dem dreizehnten Supplementbande der Jahrbücher f. class. Philologie*. Leipzig.
- GRPC Lydia – Kurth, Diane. (2020). *Greek and Roman Provincial Coins*. Lydia, Ege Yayinlari, Istanbul.
- Guthrie, W. K., Alderlink, L. (1993). *Orpheus and Greek Religion*. Princeton University Press.
- Haralampos, H. (Χαράλαμπος Χαρίσης), (2002). "Σπήλιος" Ἀντισσας. Το μαντείο του Ορφέα στην Λέσβο / Locating the oracle of Orpheus on Lesbos island. *Αρχαιολογία και Τέχνες (Archaeology & Arts)*; 83: 68–73.
- Matz, F. (1913). *Die Naturpersonifikationen in der griechischen Kunst*, Diss. Göttingen.
- Miller, F. J. (1915/1916). Some Features of Ovid's Style. I: Personification of the Abstractions. *The Classical Journal*, 11, 116–134.
- Orchard, A. (1997). *Dictionary of Norse myth and legend*. London.
- Plutarque. (1844). *Quivres morales des noms des fleuves et des montagnes, et des choses remarquables qui s'y trouvent* URL: <https://remacle.org/bloodwolf/historiens/Plutarque/fleuves.htm#VII>
- Ptolemaeus. (1843). *Geography*. Books 2-6.11, translated or transliterated by Brady Kiesling from the Greek texts of Karl Nobbe (1843) and Karl Muller (1883) URL: <https://topostext.org/work/209#5.2.13>
- Röscher, W. H. (1884). *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie*. Leipzig.
- Strabo. (1917). *Geography*. URL: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Strabo/Introduction*.html

The Myths of Hyginus. (1960). Transl., ed. by Mary Grant. *University of Kansas Publications in Humanistic Studies*, 34. Lawrence: University of Kansas Press.

Virgile. (1932). *Georgiques*, livre II. URL: <https://remacle.org/bloodwolf/poetes/virgile/georgiques2.htm>

Webster, T. B. L. (1954). Personification as a Mode of Greek Thought. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 17/1/2, 10–21.

REFERENCES

Arens, J.C. (1946) *De godenschildering in Ovidius' Metamorphosen*. URL:https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/107346/mmubn000001_126481105.pdf?sequence=1.

Gerber, A. (1883) *Naturpersonifikation in Poesie und Kunst der Alten. Besonderer Abdruck aus dem dreizehnten Supplementbande der Jahrbücher f. class. Philologie*, Leipzig. (In German).

GRPC Lydia – Kurth, Diane (2020). Greek and Roman Provincial Coins – Lydia, Ege Yayinlari, Istanbul. (In English).

Guthrie, W. K., & Alderlink, K. (1993). *Orpheus and Greek Religion*, Princeton University Press. (In English).

Haralampos Harissis (Χαράλαμπος Χαρίσης) (2002). "Σπήλιος" Άντισσας. Το μαντείο του Ορφέα στην Λέσβο / Locating the oracle of Orpheus on Lesbos island. *Αρχαιολογία και Τέχνες (Archaeology & Arts)*, 83: 68-73. (In Greek).

Hesiod. (2020). *Pochodzhennia bogiv. Roboty I dni. Shchyt Herakla Lviv*. (In Ukrainian).

Matz, F. (1913). *Die Naturpersonifikationen in der griechischen Kunst*, Diss. Göttingen. (In German).

Miller, F. J. (1915/1916). Some Features of Ovid's Style. I: Personification of the Abstractions. *The Classical Journal*, 11 (1915/16), 116 – 134. (In English).

Orchard, A. (1997) *Dictionary of Norse myth and legend*, London. (In English).

Ovidij, Publij Nazon. (2019). *Metamorfozy*. Lviv. (In Ukrainian).

Plutarque, (1844) *Quuvres morales des noms des fleuves et des montagnes, et des choses remarquables qui s'y trouvent* URL :<https://remacle.org/bloodwolf/historiens/Plutarque/fleuves.htm#VII>.

Ptolemaeus, (1843). *Geography*. Books 2-6.11, transl. by Brady Kiesling from the Greek texts of Karl Nobbe and Karl Muller URL:<https://topostext.org/work/209#5.2.13>.

Röscher, W. H., (1884). *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie*, Leipzig. (In German).

Strabo (1917) *Geography*. URL: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Strabo/Introduction*.html

The Myths of Hyginus, (1960). Transl., ed. by Mary Grant. University of Kansas Publications in Humanistic Studies, no. 34. Lawrence: University of Kansas Press. (In English).

Virgile, (1932) *Georgiques*, livre II. URL : <https://remacle.org/bloodwolf/poetes/virgile/georgiques2.htm>

Webster, T. B. L. (1954) Personification as a Mode of Greek Thought. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 17(1/2), 10–21. (In English).

Стаття: надійшла до редакції 29.05.2025
прийнята до друку 23.09.2025

MYTHOPOETIC WORLD OF MOUNTAINS IN ANCIENT CULTURE
(BY THE EXAMPLE OF TMOLUS)

Anastasiya BAUKOVA

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Archaeology and History of Ancient Civilizations,
1 Universytetska Str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: anastasiya.baukova@lnu.edu.ua*

A mountain or mountains are an important element of the existence of almost every person. Metaphorically or physically, mountains are the factor that allows a person to get closer to God (or gods), to know him and himself through him. Since ancient times, in various religions and mythological systems, mountains have personified the vertical, the axis of the world and have always been associated with the gods. However, in the system of ideas of the creators of Greek mythology, mountains themselves were gods, because they appeared back in the days when Gaia formed them without the participation of Uranus. With the change in the population and civilizations of the Mediterranean, the eternal mountains also underwent transformation, becoming the dwelling place of the gods. Every educated person knows about the role of Ida, Olympus or Helicon in Greek mythology. Nevertheless, some of the myths about the mountains of Lydia, primarily Tmolus, contain plots about mountain gods. And not for nothing, because the mountains were a source of prosperity for the region, gave rise to large (even in the mythological sense of the word) rivers, such as the gold-bearing Pactolus, and influenced the climate and economic development of the region. Ptolemy, Plutarch, and Ovid wrote about the mountains of the western coast of Asia Minor, and this information is valuable from the point of view of historical geography.

In Roman times, only a few mountain gods were personified, the mentions of which in numismatic sources indicate the role of mountains in the construction of the identity of the population of the province of Asia. The article identifies the main types of visualization of mountain gods and shows the features of the context of the use of their image.

Key words: mountains, Mediterranean, mythology, Roman province of Asia, coins.